

ERZURUM'DA HARP TARİHİ MÜZESİNİN KURULMASINA YÖNELİK DEĞERLENDİRME RAPORU

E. Bilgen EYMİRLİ

KUDAKA

2014

Her hakkı saklıdır.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	4
2. SAVAŞ MÜZELERİ	9
Imperial Savaş Müzeleri	9
Great Patriotic Savaş Müzesi.....	10
Çanakkale Gelibolu Milli Parkı Müzeleri.....	11
3. ERZURUM’UN HARP TARİHİ.....	13
4. ERZURUM’DA HARP TARİHİ MÜZESİ	14
5. DEĞERLENDİRMELER.....	20
KAYNAKÇA	21

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Belfast'ta bulunan Titanic Müzesi.....	6
Şekil 2. Guggenheim Müzesi'nin görünüşü	6
Şekil 3. Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nden bir iç mekan düzenlemesi	7
Şekil 4. Erzurum'un yer aldığı Doğu Anadolu turizm rotaları.....	8
Şekil 5. Imperial Savaş Müzesi'nde uygulanan sunum tekniklerinden bir görüntü	10
Şekil 6. Great Patriot Savaş Müzesi'nde ziyaretçileri etkileyen koleksiyonlar ve sergilenen eşyalar	11
Şekil 7. Nene Hatun Milli Parkı'nın genel görünümü	15
Şekil 8. Mecidiye Tabyası'nın dış görünümü	15
Şekil 9. Mecidiye Tabyası'nın iç görünümü	18

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Yabancı ziyaretçilerin geliş nedenlerine göre dağılımı (TÜRSAB, 2009)	5
Tablo 2. Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nde yer alan temalar ve kullanılan teknolojiler	12

1. GİRİŞ

Toplumlarda tarihi ve kültürel geçmişe dönük artan bilinç düzeyi ve kültürel değerlerin korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması isteği beraberinde kültürel amaçlı seyahatlerin ve kültür turizmine olan ilginin artmasını sağlamıştır. Araştırmalar önümüzdeki yıllarda sanat, tarih ve kültürel etkinlikleri görmek amacıyla seyahat edecek turist sayısının artacağını göstermektedir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütüne göre, dünya genelindeki tüm turizm turlarının % 37'sinin kültürel turizme ait olduğu ve talebin her yıl %15 oranında arttığı tahmin edilmektedir. Toplam turizm talebindeki artışın %3-4'lerde olduğu düşünüldüğünde, kültürel turizmdeki artış hızının ne kadar yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır (Günel vd., 2009). Yine aynı şekilde Birleşmiş Milletlerin yürüttüğü bir çalışmada yerli turistlerin %30'unun kültür turizmini tercih eden kişiler olduğu ortaya çıkmıştır (OECD,2009).

Son yıllarda ülkemizde de turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması amacıyla kültür turizminin geliştirilmesine yönelik politikalar oluşturulmuştur. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde zengin kültürel ve doğal zenginliğe sahip kentlerin markalaştırılarak turistler için çekim merkezi olması stratejik hedef olarak yer almaktadır. Bu kapsamda bu kentlerde kültür turizmi ürünlerinin geliştirilmesi ve kültür turizmi hareketliliğinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Türkiye'yi ziyaret eden yabancı turistlerin geliş nedenleri incelendiğinde kültürel öğelerin ağırlıklı tercih sebebi olmadığı görülmektedir. 2001 ve 2008 yılları arasında yabancı ziyaretçilerin geliş nedenlerine göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yabancı ziyaretçilerin geliş nedenlerine göre dağılımı (TÜRSAB, 2009)

	Toplam içinde pay %							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gezi, Eğlence	52,27	57,19	56,32	56,74	57,20	51,90	56,60	58,50
Kültür	9,17	9,10	8,31	7,71	7,60	6,10	6,00	6,40
Sportif ilişkiler	1,28	1,16	1,30	1,48	1,40	1,10	1,60	1,50
Yakınları ziyaret	7,94	8,78	6,96	7,21	8,60	11,70	10,80	11,10
Sağlık	0,97	0,74	0,86	0,92	1,00	0,90	0,80	0,70
Dini	0,31	0,54	0,49	0,42	0,60	0,60	0,70	0,40
Alışveriş	8,29	6,80	8,03	7,19	6,30	6,90	5,70	4,80
Toplantı, konferans, kurs, seminer	2,40	2,11	2,48	2,24	2,40	2,70	3,40	2,90
Görev	5,00	5,12	6,05	5,62	5,00	6,30	3,00	2,70
Ticari ilişkiler, fuar	5,03	3,37	3,69	4,38	3,50	4,50	4,50	4,30
Transit	3,08	2,27	1,99	1,16	2,30	2,00	0,20	1,10
Eğitim	0,00	0,00	0,66	0,86	0,50	0,60	0,70	0,70
Diğer	4,27	2,82	2,86	4,06	3,60	4,60	6,10	4,90

Ülkelerin turizm stratejileri içerisinde turizmi geliştirme adına kültürel mirasın turistik ürün olarak kullanılması önemli bir yer tutmaktadır. Toplumların kültürel ve tarihi öneme sahip eserlerinin sergilendiği müzeler turistler tarafından en çok tercih edilen ve bu özelliğiyle kültürel turizm ürünü olarak kullanılan en önemli eserlerdir.

Pek çok kent sahip olduğu kültürel zenginlikleri kullanarak turizm çekim alanları oluşturmuştur. Seksenli yıllarda ağır sanayi kenti olan Glasgow, hayata geçirilen müzeler ve sanat merkezleriyle turizm kenti olma yönünde önemli adımlar atmış ve şehri ziyaret eden turist sayısında artış kaydedilmiştir. Aynı şekilde Kuzey İrlanda'nın Belfast kentinde inşa edilen ve izleyicilere Titanic gemisinin battığı trajik yolculuğu deneyimleme imkanı verecek şekilde teknolojik uygulamaları içeren müze de kentin ekonomisinin ve imajının değişimi için kullanılan önemli bir eserdir (Şekil 1). Müze hizmete girdiği 2012 yılında 807.340 ziyaretçi tarafından ziyaret edilmiştir. Benzer şekilde Bilbao kentinde bulunan ve farklı mimarisi ile turistlerin ilgisini çeken Guggenheim Müzesi de gerek içerdiği koleksiyonlar gerekse bünyesinde düzenlenen aktiviteler ile kentin turizm hareketliliğini sağlayan önemli bir turizm ürünüdür (Şekil 2). Bu anlamda ülkemizde de Türk tarihinin önemli savaşlarından Çanakkale Savaşı'nın geçtiği Gelibolu Yarımadası'nda yer alan milli park içerisinde yer alan anıtlar, şehitlikler ve müzeler Çanakkale'nin bir turizm markası haline gelmesini sağlamıştır. Hologram ile filmin aynı anda kullanılarak Çanakkale Savaşı'nın anlatıldığı Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi, ilk iki ayda 60.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir (Şekil 3).

Şekil 1. Belfast'ta bulunan Titanic Müzesi

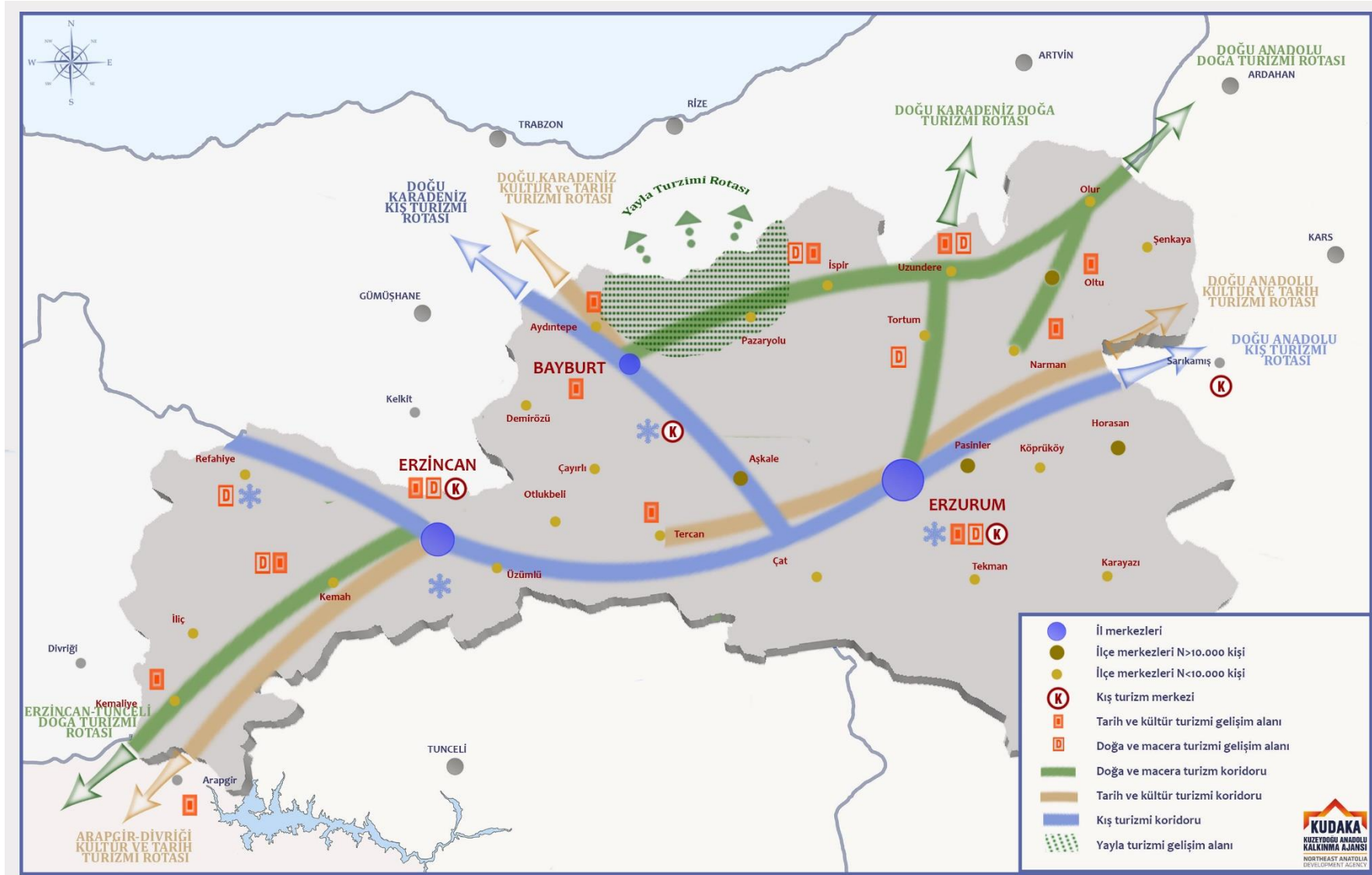
Şekil 2.Guggenheim Müzesi'nin görünüşü

Şekil 3. Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nden bir iç mekan düzenlemesi

Tüm bu örneklerde görüldüğü üzere kentlerin turizm çekiciliğinin artırılmasında müzelerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Oluşturulan tur paketleri içerisinde müzelere yer verildiği gibi sadece kültür amaçlı tur paketleri de oluşturulmaktadır.

Türkiye'nin önemli kış turizm merkezlerinden olan Erzurum aynı zamanda tarihi ve kültürel zenginlikleriyle kültür turizmi açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Kış mevsiminde yoğun turizm faaliyetlerinin yaşandığı kentte turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması için kültür turizminin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı koordinasyonunda 2012 yılında uygulamaya konulan İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'nda tarih ve kültür mirası turizminin geliştirilmesi için ayırt edici özelliği bulunan ve değer yaratan turizm ürünlerinin geliştirilmesi, pazarlanması ve sunuma hazır hale getirilmesi stratejik hedefler arasındadır. Bu hedef doğrultusunda Erzurum tarih ve kültür rotasının oluşturulması, bu rotada yer alacak turizm ürünlerinin geliştirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, Kalkınma Ajanslarının 2023 yılını hedefleyen bölge planlarında tüm Doğu Anadolu Bölgesi'ni kapsayan ve Nemrut – Harput – Divriği – Kemaliye – Tercan – Erzurum – Kars – Doğubeyazıt – Van – Bitlis tarih ve kültür mirası turizmi koridorunun bir parçası olarak Erzurum destinasyonu yer almaktadır (Şekil 4). Tematik müzelerin turizm ürünü olarak geliştirilmesi Erzurum'un turizm destinasyonu olarak markalaşmasına katkı sağlayacak ve kentte devam eden diğer turizm faaliyetleri için ilave aktivite imkanı yaratacaktır.

Şekil 4. Erzurum'un yer aldığı Doğu Anadolu turizm rotaları

2. SAVAŞ MÜZELERİ

Günümüzde müzelerin tarihi ve kültürel eserleri toplama, koruma, sergileme ve belgeleme gibi fonksiyonlarının yanı sıra eğitim, ulusal imaj oluşturma ve eğlence gibi amaçlara da hizmet ettikleri görülmektedir. İçerdikleri koleksiyonların türlerine göre arkeolojik, tarih, sanayi, doğa, bilim müzeleri gibi çeşitlenen müzelerin yanında turizm sektöründeki hızlı gelişimle birlikte ziyaretçilerin ilgisini çekebilmek adına farklı temalarda müzeler oluşturulmaktadır. Bu müzeler arasında yıkıcı etkisi ile toplumlar üzerinde ekonomik, çevresel ve psikolojik hasarlar bırakan savaşların da tema olarak işlendiği müzeler bulunmaktadır. Ulusların tarihlerinin yeni kuşaklara tanıtılmaları yanında savaş müzeleri savaşın yaşattığı acıların ve kayıpların aktarılması açısından önem arz etmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde milletlerin yaşamış oldukları savaşların belgelerle, dokümanlarla, film ve fotoğrafların oluşturduğu koleksiyonlar tanıtıldığı savaş müzeleri yer almaktadır. Bunların en bilinen örnekleri arasında İngiltere'deki Imperial Savaş Müzeleri, Ukrayna'da Great Patriotic Savaş Müzesi, Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Ulusal Vietnam Savaş Müzesi ve Çanakkale Gelibolu Milli Parkı Müzesi yer almaktadır.

Imperial Savaş Müzeleri

İngiltere'nin I. Dünya Savaşı'na katkılarını ve savaş ile ilgili belgeleri sergilemek amacıyla 1917 yılında kurulan savaş müzesi günümüzde farklı branşlarda 20. Yüzyıla ait tüm savaş öğelerinin sergilendiği beş ayrı müze haline gelmiştir.

Büyük galerilerde tankların, silahların, savaş uçaklarının ve diğer savaş malzemelerinin sergilendiği müzeler dizisinde savaşın sivil halk üzerine etkilerinin de ziyaretçilere sunulduğu poster, resim, video, fotoğraf ve kişisel doküman arşivleri de yer almaktadır. Bu müzelerden Manchester kentinde yer alan Imperial War Museum North farklı mimarisi, ziyaretçilere sunduğu görsel ve işitsel uygulamalar eşliğindeki tematik sunumları ile açıldığı 2002 yılında yaklaşık 500.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Hükümet tarafından finanse edilen müzede başarılı bir gönüllülük programı uygulanmaktadır.

Şekil 5. Imperial Savaş Müzesi'nde uygulanan sunum tekniklerinden bir görüntü

Great Patriotic Savaş Müzesi

II. Dünya Savaşı'nda Ukrayna'nın Nazi işgalinden kurtuluşunun anısına 1981 yılında kurulan savaş müzesi büyüklüğü ve toplumsal öneminden dolayı Ukrayna'nın en büyük müzesidir. 5 bin metrekarelik alan üzerine kurulan müzede döneme ait 300 binden fazla parça sergilenmektedir. Müze binası üzerinde toplam yüksekliği 102 metre olan ve müzenin bulunduğu Kiev kentinin her yerinden görülebilen "Motherland Monument" anıtı yer almaktadır. Ukrayna'nın Nazizme karşı kazanılan zafere katkısının ve ulusal değerlerinin öncelikle işlendiği müzede Sovyet – Alman cephesi ve II. Dünya Savaşı'nda yaşanan diğer savaşlar da konu edilmiştir. Savaş yolu adı verilen bir rota üzerinde gerçek tarihi materyallerin etkileyici bir kurguda sergilendiği müze kahramanlık yanında içerdiği hüznün teması ile ziyaretçilerini etkilemektedir.

Şekil 6. Great Patriot Savaş Müzesi'nde ziyaretçileri etkileyen koleksiyonlar ve sergilenen eşyalar

Çanakkale Gelibolu Milli Parkı Müzeleri

Dünya ve Türk harp tarihinde önemli bir yer tutan ve büyük bir zaferle sonuçlanan Çanakkale Savaşı'nın geçtiği Gelibolu Yarımadası'nda 33 bin hektarlık bir alan milli park olarak ilan edilmiştir. Milli parka ait Uzun Devreli Gelişme Planı'nın onaylanmasıyla alan içerisinde müzeler, tanıtım ofisleri, bağlantı yolları, ziyaretçi dinlenme noktaları, şehitlikler ve anıtlıklar oluşturulmuştur. Bu yapıların kalbini oluşturan ve 2400 m²'lik bir alana inşa edilen Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi, milli park ziyaretçilerine bir senaryo çerçevesinde, savaş öncesi, savaş anı ve savaş sonrası döneme ait önemli olayların teknolojik uygulamalar ve gelişmiş sunum teknikleri kullanılarak anlatıldığı bölümdür. Binasının tasarımı, sergilenecek temalar ve senaryo fikirleri ulusal ölçekte bir proje yarışması ile belirlenen merkez 2012 yılında ziyarete açılmıştır.

Merkezde yer alan 11 canlandırma salonunda film, hologram ve üç boyutlu gösterim tekniklerinin yanında hareket sağlayan mekanik sistemler kullanılmaktadır. Canlandırma salonları yanında sergi ve konferans salonları da yer almaktadır. Mekanda işlenen temalar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nde yer alan temalar ve kullanılan teknolojiler

Salon 1	Osmanlı Harbe Giriyor	Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi 3D mapping yöntemi kullanılarak ziyaretçilere kronolojik sırayla anlatılmaktadır.
Salon 2	Nusret Mayın Gemisi	Deniz savaşlarında Nusret Mayın Gemisi'nin boğaza mayın döşeme işleminin ziyaretçilere tecrübe etmeleri sağlamaktadır. Bu salonda spiralift sistemi, ışık ve ses üniteleri kullanılmıştır.
Salon 3	İtilaf Kuvvetleri'nin Deniz Harbi Planları	İngiliz Ocean gemisinin Türk tabyalarına top atışları üç boyutlu olarak izlenirken, top atışlarının yarattığı sarsıntı ziyaretçilere mekanik sistemle birebir yaşatılmaktadır.
Salon 4	Mecidiye Tabyası	Seyit Onbaşı'nın Oceans savaş gemisini batıran top mermisini kaldırıp namlıya sürdüğü kahramanlık anı izleyicilere aktarılmaktadır.
Salon 5	Kara Muharebeleri Hazırlıkları	Düşman kuvvetlerin Gelibolu Yarımadası'nı işgal hazırlıkları üç boyutlu harita üzerinde ziyaretçilere, özel bir teknikle o döneme ait görüntüler ile birlikte anlatılmaktadır.
Salon 6	Harbin Gidişatının Dönüm Noktası	261 rakımlı tepede, 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in 'Ben Size Taarruzu Değil, Ölmeyi Emrediyorum' şeklinde tarihe geçen emri, film ve hologram tekniği bir arada kullanılarak canlandırılmaktadır.
Salon 7	Siper Savaşları	Ziyaretçilerin siperler arasına alınarak, uzun süren kara savaşlarından çeşitli kesitler ve harbin acımasız sahneleri ışık, ses ve efektler ile ziyaretçilere anlatılmaktadır.
Salon 8	Gök Kubbeden Çanakkale Harbi	Bir kubbe içinde balonda gökyüzüne doğru yükselme duygusu, özel olarak hazırlanmış bir düzenle hissettirilmekte ve ziyaretçilerin Gelibolu Yarımadası ve savaş alanlarını izlemesi sağlanmaktadır.
Salon 9	Çanakkale Geçilmez	Mevzilere yerleştirilen kukla askerler, su damlası ile çalışan tüfek Mekanizmaları ve belirli aralıklarla patlayan tüfek sesleri arasında düşmanın çekilişi ve kaçışları canlandırılmaktadır. Ziyaretçiler, savaşın önemli sahnelerini çeşitli efekt ve ışık oyunları ile izlemek suretiyle zaferi adeta yaşamış olacaktırlar.
Salon 10	1915'ten Günümüze Türkiye	Kurtuluş Savaşı sonrası kurulan Cumhuriyet ile gelişen, güçlenen, kalkınan Türkiye'nin gelişmesi özel olarak hazırlanmış görüntülerle ziyaretçilere sunulmaktadır.
Salon 11	Hatıralar	Savaşa ait hatıralar, özel alet, ekipmanlar ve çeşitli gösterim teknikleri ile ziyaretçilere anlatılmaktadır.

3. ERZURUM’UN HARP TARİHİ

Türk harp tarihi içerisinde Erzurum ve çevresi Anadolu’ya açılan bir kapı olması nedeniyle önemli savaflara sahne olmuştur (Pasinler, Çaldıran, Otlukbeli, Malazgirt vb.). Yakın tarihte ise; bölge XIX. Yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı – Rus savaşlarına ve Rus işgaline tanıklık etmiş ve savaşın derin etkilerini yaşamıştır. İlk olarak 1828’de Rus işgaline uğrayan Erzurum’da, daha sonra tarihimizde 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşlarında Kafkasya cephesinin en önemli mücadelelerinden biri verilmiştir. Doğubeyazıt ve Kars’ı ele geçiren Rus güçlerinin Erzurum’u ele geçirmek hedefiyle şehre düzenledikleri taarruz askeri birlikler ve sivil mücadele ile zaferle sonuçlanmıştır. 8-9 Kasım 1877 tarihinde düşman güçlerinin Aziziye Tabyalarını kuşatmasıyla şehir halkı tabyalara yürümüş ve askeri birliklerle birlikte önemli bir sivil mücadele vererek düşman güçlerini yenilgiye uğratmıştır. Halk mücadelesinin başında yer alan Nene Hatun, Türk kadınının göstermiş olduğu kahramanlığın ve sivil halk mücadelesinin sembolü olmuştur. 93 harbi sonrasında çekilen Rus kuvvetleri I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla 1915 yılında Erzurum ve çevresini tekrar işgal etmişlerdir. 1916 yılında Rus güçlerinin çekilmesiyle Erzurum ve çevresinde katliamlar, zulümler ve toplu göçlerin yaşanmıştır.

100 yıldan uzun bir süre savaflara ve işgallere tanık olan Erzurum, Rus güçlerinin Anadolu içlerine kadar ilerlemesini engelleyen bir kale olarak Türk harp tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan “Erzurum kilid-i mülki İslam’ın” diye de anılmaktadır. Erzurum halkının 93 harbinde tabyaları geri almak için yaptığı bu mücadele vatan sevgisini ve milli duyguların yüceliğini göstermesi açısından çok önemlidir. Erzurum harp tarihi içerisinde kazanılan zaferin ve kahramanlıkların yanı sıra savaşın yaşattığı acıların derin toplumsal etkileri de görülmektedir.

4. ERZURUM'DA HARP TARİHİ MÜZESİ

Erzurum ve çevresinde derin izler bırakan Osmanlı – Rus savaşları ve Rus işgalleri döneminin gelecek kuşaklara etkin biçimde aktarılması; ayırtedici özellikleri ile bölgeye turist çekmesi ve mevcut turist sirkülasyonu için ilave bir aktivite oluşturması amacıyla 93 harbinin en şiddetli çatışmalarının gerçekleştiği Nene Hatun Tarihi Milli Parkı sınırları içerisinde harp tarihi temalı bir müzenin kurulması UDGP, İDBTSEP ve 28 Kasım 2012 tarihinde yapılan “Nene Hatun Tarihi Milli Parkı Tabyalarının İşlevselleştirilmesi Ortak Akıl Çalıştayı” sonuçları içerisinde önemle vurgulanmıştır. Kent tarihinde önemli bir döneme ait eserlerin korunması, toplanması, sergilenmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında eğitici bir rol üstlenecek bu müze aynı zamanda tarih ve kültür mirası rotası üzerinde yer alan önemli bir turizm ürünü işlevi görecektir.

Osmanlı – Rus Savaşlarının geçtiği alanın bir kısmı ile şehrin korunması amacıyla yaptırılan yapılardan bir bölümü (Mecidiye Tabyası ve Aziziye Tabyaları) Erzurum Nene Hatun Tarihi Milli Parkı içerisinde koruma altına alınmıştır (Şekil 7). Orman ve Su İşleri Bakanlığı 13. Bölge Müdürlüğü’nün sorumluluğunda bulunan milli park için Uzun Devreli Gelişme Planı (UDGP) hazırlanmıştır. Koruma altına alınan alan, Erzurum’da bulunan diğer tabyalar ve tarihi eserlerle beraber 2011 yılı içerisinde oldukça geniş bir paydaş katkısı ile hazırlanan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (İDBTSEP) içerisinde de yer almıştır. Sadece Erzurum’da değil tüm bölgede tarih ve kültürel miras turizminin geliştirilmesi açısından bu yapıların fonksiyon yüklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu Strateji ve Eylem Planı’nda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla 2012 yılı içerisinde Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) koordinasyonunda çalışmaya başlayan Erzurum Tarih ve Kültür Mirası Turizmini Geliştirme Komitesi alanla ilgilenmiştir. İDBTSEP içerisinde tabyaların “bölgedeki tarihi ve kültürel mirasın restorasyonu, korunması ve yorumlanarak turizme hazır hale getirilmesi” ile “Erzurum Tarih ve Kültür Rotası ve Turizm Ürünlerinin Geliştirilmesi” öncelikleri altında “İşlevselleştirilerek Turizme Kazandırılması” hedeflenmiştir (Anonim 2012a).

Şekil 7. Nene Hatun Milli Parkı'nın genel görünümü

Erzurum Tarih ve Kültür Mirası Turizmini Geliştirme Komitesi, Orman ve Su İşleri 13. Bölge Müdürlüğü ve KUDAKA ile koordineli biçimde, yukarıda anlatılan hedeflerin gerçekleşmesine katkı sağlamak amacıyla 28 Kasım 2012 tarihinde “Nene Hatun Tarihi Milli Parkı Tabyalarının İşlevselleştirilmesi Ortak Akıl Çalıştayı” gerçekleştirmiştir. Bölge içinden kamu, sivil toplum ve özel sektör temsilcileri ile bölge dışından TÜRSAB, bakanlık yetkilileri, diğer tarihi milli parkların yöneticileri ve akademisyenlerin katıldığı ortak akıl çalıştayında UDGP’de Özel Proje Alanı olarak geçen tabya yapılarından Mecidiye Tabyası’nda harp tarihi müzesi kurulması önerilmiştir (Şekil 8, Şekil 9).

Şekil 8. Mecidiye Tabyası'nın dış görünümü

Çalıştayda Mecidiye Tabyasının; içerisinde etnografik unsurların yer aldığı, 93 Harbinin ve bölge tarihinin ziyaretçilere teknolojik yöntemler kullanılarak sunulduğu bir interaktif harp tarihi müzesi olarak fonksiyon kazandırılması önerilmiştir. Harp tarihi müzesinin özellikleri ile ilgili olarak belirtilen görüşler ise aşağıda belirtilmiştir;

- Tabya oldukça geniş bir iç mekana sahip olması nedeniyle bina içerisinde müzeye entegre biçimde kültür, kongre, sergi ve seminer salonları, eğitim alanları ve tarihi araştırmalar merkezi yer almalıdır.
- Bina içerisinde alçılanmış bölümler ve ahşaptan yapılmış asma kat aslına uygun olarak restore edilmelidir.
- Savaş döneminde kışla olarak kullanılan binanın fırın, hamam, yemekhane, yatakhane gibi yaşam alanlarının özellikleri korunarak, bu odalar daha önce hangi amaçla kullanılmış ise yeniden aynı işlevi görecektir şekilde düzenlenmelidir. Bu alanlardan hamamın bulunduğu kısmın üstü görülebilir biçimde dizayn edilebilir, görsel hale getirilebilir.
- Askerlerin günlük yaşantılarını ve savaş anlarını gösterecek şekilde her odaya canlandırmalar ile o döneme ait malzemelerin, ışık ve ses efektlerinin kullanıldığı simülasyon odaları yer alabilir. Askerler mevzide beklerken, nöbet tutarken, yemek yerken, koşullarda yatarken gösterilebilir. Bu gösterimlerde balmumu heykellerden, dönemi yansıtan tefrişatlardan faydalanılmalıdır. Canlandırılacak temaların oluşturulmasında mutlaka senaristlerden destek alınmalıdır. Benzer uygulamaların yer aldığı Harbiye Müzesi, Anıtkabir Müzesi örnekleri bu anlamda örnek teşkil edebilir.
- Sergi salonunda kısa bilgi notu yazılmış olan orijinal fotoğrafların, tabyaların yapılışından itibaren tarihi süreci gösteren gravür ve fotoğrafların ve kullanıldığı dönemlerdeki kışla yaşantısının aynen yansıtıldığı o döneme ait malzemelerin sergilendiği bölümler yer alabilir.
- Ziyaretçilere 93 Harbi ve Erzurum tarihi ile ilgili konunun uzmanlarınca hazırlanacak belgesellerin izlettirildiği, sunumların yapılacağı bir alan düzenlenmelidir. Bu alan kültür merkezi olarak da kullanılabilecek bir konferans salonu olarak düzenlenebilir.
- İlgili döneme ait kitaplardan oluşan bir kütüphane, Erzurum kitaplığı ve okuma salonu oluşturulmalıdır.
- Yıldönümlerinin kutlanabileceği, anma törenlerinin yapılabileceği bir tören alanı düzenlenmelidir.

- Şehre hakim bir tepede yer alan Mecidiye Tabyası'nın üst kısmında yer alan bölümde dinlenme ve gözetleme alanı oluşturulabilir.
- Binada ayrı bölümler halinde giriş-danışma, tanıtım, hediyelik eşya satış birimi, WC, kafeterya ve idari birimler için alanlar oluşturulmalıdır. İhtiyaçtan fazla alanın benzeri hizmetler için kullanımından sakınılmalıdır.
- Bina girişinde ziyaretçileri gezecekleri alan, tabyaların tarihi önemi, kullanım amaçları, savaştaki rolü ve milli park içindeki konumu ile ilgili bilgilendirecek bir bölüm yer almalıdır.
- Bina içerisinde özenle tasarlanmış bilgilendirme levhaları, interaktif bilgilendirme konsolları, kiosklar ve bilgi panoları yer almalıdır.
- Savaşın gerçek boyutlarını anlatan robotik maketler kullanılabilir.
- Tüm bilgilendirmelerde çoklu dil desteği sağlanmalı, gelen ziyaretçi grubunun özelliğine göre bilgilendirme yapılmalıdır. Öğrencilere, yabancı ziyaretçilere, yerli ziyaretçilere ayrı içerikte bilgilendirme metinleri hazırlanmalıdır. İçerik hazırlanırken pedagojik temel esas alınmalı, çocuklar ve engelliler dikkate alınmalıdır.
- Mecidiye Tabyası'nın dış aydınlatması yapılmalı, binanın şehrin her yerinden görülen bir tepede bulunması özelliği göz önünde bulundurularak özel günlerde, 93 Harbi yıldönümlerinde ışık ve lazer gösterileri düzenlenmelidir.
- Zaferin kazanıldığı 8-9 Kasım günü öğrenciler, kurumlar ve halk tarafından yerinde anma törenleri yapılmalıdır.
- Dönemin yaşantısının yansıtıldığı, o döneme ait kıyafet ve savaş ekipmanlarının kullanıldığı ve insanlara savaş anlarını yaşatacak canlandırmalar ve gösteriler düzenlenebilir.
- Mecidiye Tabyasının tarihi dokusunun korunarak ses, koku ve arttırılmış gerçeklik sağlayan uygulamalar yapılabilir. Bu anlamda 3 ve 5 boyutlu sinema sistemleri oluşturulabilir, savaştaki top seslerini, iklim koşullarına uygun olarak rüzgarı ve soğuk havayı hissedebilecekleri simulatörler kullanılabilir. Arttırılmış gerçeklik uygulamaları ile de ziyaretçilerin tarihi olayları kısmen yaşamaları sağlanmalıdır. Bu tür uygulamaların ziyaretçilere ve özellikle öğrencilere etkileşim sunmasından dolayı etkileyici olacağı düşünülmüştür. Işıklıdırma ve ses efektleriyle birlikte askeri harekât planları, rölyefler, heykeller ve robotik maketler kullanılabilir.

Şekil 9. Mecidiye Tabyası'nın iç görünümü

Bunun yanında Milli Park içerisinde yer alan ve Mecidiye tabyası dışındaki anıt, anıt mezar, şehitlik gibi alanların düzenlenmesine ve Milli Park alanının sürdürülebilir yönetimi, tanıtım ve pazarlama stratejileri için de tespit edilen görüşler aşağıda belirtilmiştir:

- Milli park sınırları içerisinde yer alan mezarlar tespit edilmeli, tescillenerek plana dahil edilmeli, bu alanlar projelendirilerek şehitlik olarak düzenlenmelidir. Şehit olan kişilerin kimlikleri belirlenerek bu isimler ziyaretçilere aktarılmalıdır.
- Tabyaların arkasında bulunan doğal olmayan hendeklerin ıslah çalışmaları yapılmalı, siperler temizlenmeli ve ışıklandırılarak ziyaretçilerin gezi rotasına dahil edilmelidir.
- Milli park sınırları içerisinde yer alan su deposunun ve baz istasyonunun alanın dışına çıkarılması ya da kamufle edilmesi gereklidir.
- Alanın tümünün açık hava müzesi olma özelliğinden dolayı müze dışına taşan heykeller, maketler, taşlar arasına saçılmış sivil-asker mankenler, mühimmat kopyaları ve diğer parçalar ile halkın tabyalara hücumunu gösteren bir kesit yaratılabilir, gezi alanında konu ile ilgili farklı noktalara heykeller yerleştirilebilir. Ayrıca 8-9 Kasım çatışmalarına katılanlar için bir anıt yapılmalıdır.
- Alandaki sanatsal tasarımlar için uzmanlarda oluşan “Danışma Kurulu” kurulmalıdır. Ayrıca sanatsal tasarımlarla ilgili yarışmalar yapılabilir.

- Alanın dışında hediyeelik eşya satan yerler kurulmalı, broşür, kartpostal, maketler, magnetler sağlıklı ve kaliteli olarak sunulmalıdır. Kadın emeği yöresel ürünlerle ortaya çıkarılabilir. Alanda halkın yaptığı maket, biblo, magnet, anahtarlık gibi malzemeler satışa sunulabilir.
- Alanda bilimsel kazılar yapılarak yeraltındaki savaş kalıntıları ortaya çıkarılmalıdır.
- Alan hakkında verilen bilgiler doğru kaynaklardan elde edilmeli ve doğru bilgilerle tanıtım yapılmalıdır. Alan kılavuzu olarak yetiştirilecek kişilerin yöre halkından olmasına dikkat edilmeli, yabancı dil bilen nitelikli yerel rehberler yetiştirilmeli ve alanda görevlendirilmelidir.
- Milli parka ait web sayfası hazırlanmalı, online/sanal müze uygulamaları hazırlanmalıdır.
- Tanıtım amacıyla broşür, kitap, dergi vb. dokümanlar bastırılmalıdır.
- Alanda yapılacak olan her türlü uygulamadan halk haberdar edilmeli, halkın katkısı ve desteği alınmalıdır. Tabyalar konulu fotoğraf ve kompozisyon yarışmaları düzenlenebilir. Alan öğrencilere gezdirildikten sonra belirli bir dönem sonunda alanı gezen öğrenciler arasında fotoğraf ve kompozisyon yarışması düzenlenebilir.
- Alanla ilgili tarihi bilgiler turizm açısından hikâyeye dönüştürülmelidir. Savaşla ilgili küçük hikâyeler derlenmeli ve tanıtımda kullanılmalıdır.
- Milli park olan 387 ha alanda tarihi ve tescilli yapılar ile ilgili düzenlemeler Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanları denetiminde yapılmalıdır.
- Alanın işletilmesi ve yönetiminde idari problemler olmaması açısından tek elden bir yönetim kurulmalı, yönetimin şekli alan fonksiyon kazanmadan önce belirlenmeli ve uygulamaları bu idare yürütmelidir. Alanın işletmesi ile ilgili oluşturulacak yönetime destek olacak şekilde, yönetimin gerekli yerlerde önünü açacak bir dernek kurulmalıdır.

5. DEĞERLENDİRMELER

Dünyada değişen turizm trendlerine, Türkiye'nin turizmde koyduğu 2023 hedeflerine ve bölgenin ulaşmaya çalıştığı turizm vizyonuna paralel olarak turizm aktivitelerinin dört mevsime yayılması amacına hizmet edecek şekilde oluşturulan bir kurgu içerisinde Erzurum'da bir harp tarihi müzesinin kurulması uygun olacaktır. Bu türden bir müze, bölgede turizm açısından çeşitlilik sağlayarak bölgenin destinasyon olarak kültür turizminde markalaşmasına hizmet edecek, kültürel açıdan yaşananların gelecek nesillere aktarılmasını ve geniş kitlelere duyurulmasını sağlayacak ve nihayetinde bölge turizmi içerisinde ziyaretçi ekonomisinin gelişmesi için bir çekim noktası ve hareketlilik sebebi oluşturacaktır.

Dünyadaki ve Türkiye'deki benzer temalı müzeler incelendiğinde bu müzelerin ziyaretçi çekmesindeki en büyük etkenin yerel değerler taşımakla beraber fark oluşturan ayırt edici özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Bu nedenle, Erzurum'da oluşturulacak müzenin de ayırt edici özelliğinin kahramanlık yanında hüznün teması ile kurgulanması, sunum tekniklerinde teknolojinin kullanılması ve ziyaretçilere yaşanmışlık deneyimi kazandırması gerekmektedir. Milli park alanı içerisinde yer alacak olan müze alanla bütüncül düşünülerek planlanmalı diğer tabyalara yüklenecek fonksiyonlarla ilişkilendirilerek senaryolar kurgulanmalıdır.

Oluşturulacak müze için kaynak değer oluşturan savaşta sadece Ruslarla mücadele edildiği için bu alanın tanıtımı konusunda çok çeşitli milletlerden oluşan bir orduyla mücadelenin yapıldığı Gelibolu tarihi Milli Parkı içerisinde yer alan müzelerden farklı olarak hedef kitle yurtdışı turistler değil yurtiçi turist olmalıdır. Bu anlamda ilk etapta yerelde bilincin oluşturulması için ilkokuldan başlayarak bölge üniversitelerinin öğrencilerine yönelik tanıtım ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Anonim 2012a. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı. T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı.

Günel, V. vd. (2009). Türkiye'ye Yönelik Kültürel Turizm Turları ve Başlıca Güzergahlar. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 275-298.

OECD (2009). The Impact of Culture on Tourism [Elektronik Sürüm]. Paris: OECD Publishing.

<http://www.turizm.gov.tr/TR,31145/muze-nedir.html>

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43336/muze-istatistikleri.html>

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43980/ozel-muzeler.html>

<http://www.iwm.org.uk/corporate>